

„Čengličtina“ aneb Znovu ta terminologie ...

Vracet se k terminologii není nic špatného. V oblasti standardizace se s ní potýkáme již třetí rok, a tak si dovedu představit, co to je „boj s větrnými mlýny“.

Podařilo se nám zpracovat český překlad spojenecké publikace AAP-4, která obsahuje přehled všech standardizačních dohod (STANAG) a spojeneckých publikací (AP). Problémy ale nejsou ani tak v překladech do češtiny, jako v ochotě spolupracovat ve prospěch všech. Hned přejdu na příklady.

Vezměme si slovo „communication“. Znalci angličtiny jej suverénně překládají jako „komunikace“. Jazykově je to jistě správné. Co však chápeme pod slovem komunikace v češtině?

- a) Silnice - to co nám umožní někam dojet.
- b) Spojení - všemi prostředky, které tento proces uskutečňují.
- c) Rozmluva - ale v tomto případě je nejvýhodnější slovo komunikace.

Zastavím se právě u bodu c). Pro použití vojsk v současné době se stává pojmem vysoce sledovaným. Vojáci se setkávají se zkratkami CNN WAR a CIMIC. Ta první obsahuje činnost novinářů v prostorech aktivního působení vojsk, ta druhá vojensko-civilní spolupráci. Na novináře se většinou pohlíží jako na osoby šířící polopravdy a nepravdy, zatímco vojenské záměry jsou téměř geniální, civilisté nejsou považováni za rovnocenné partnery. Problémy jsou právě v komunikování, tedy na ochotě a schopnostech se vzájemně domluvit tak, aby si obě strany porozuměly a směřovaly ke společnému cíli. To, co jsem uvedl není výplodem mého myšlení, ale přečetl jsem si to ve španělském časopise EJÉRCITO.

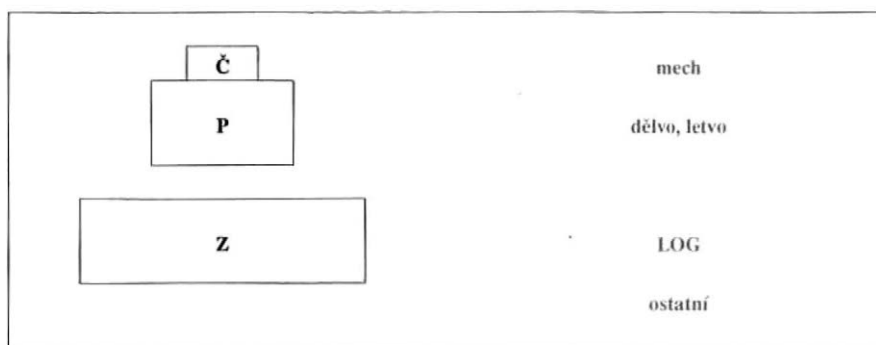
Nezdá se mi nic špatného na tom, když jsme dříve používali pojmy jako spojovací prostředky, spojovací soustava, spojovací systémy. Stejně musí existovat, abychom se mohli dorozumívat na dálku. A tak pojem „spojovací a informační systém“ (SIS) je podle mého názoru mnohem srozumitelnější než suverénně používaný „komunikační a informační systém“ (KIS).

Nepochopení slova komunikace může dospět až k absurdnostem. Ukážeme si to na příkladě termínu „communication intelligence“. Vojenští laici jej jazykově správně, ovšem odborně zcela nesmyslně, překládali jako „spojovací průzkum“. V současné době již nemáme spojaře, ale asi všelijaké komunikačníky, objevil se totiž překlad „komunikační zpravodajství“. Jaký je obsah tohoto pojmu? To nám ukáže definice:

„Zpravodajství získané z elektromagnetického spojení a spojovacích systémů (např. morzeových, hlasových, faxových ap. jinými než zamýšlenými příjemci. Jeho výsledkem jsou zpravodajské informace vytvořené na základě zhodnocení odposlechu spojovacích prostředků a datových spojů.“

To, co jsem zde uvedl, se dříve běžně nazývalo „rádiovým průzkumem“. Proč musíme hledat něco nového, i za cenu terminologického barbarství?

Stejně tak se setkáváme se slovem „support“. Nejčastějším překladem je „podpora“. Ti, co mají silnější slovníky, znají i další významy: pomoc, zabezpečení, posílení, udržování (ve větším slovníku je až 29 významů tohoto slova). Můžeme si ukázat pomůcku, jak tohoto slova použít (viz obr.).

Obr.

Ten, kdo něco dělá (Č), obvykle potřebuje pomoc, podporu (P). Aby se vůbec mohl něco začít dělat, je potřebné se připravit, hlavně materiálně (Z). To patří do zabezpečení. Proto nevidím nic špatného na tom, že logistika patří do zabezpečení a používání pojmu „logistické zabezpečení“ má svoje oprávnění, a to jistě větší, než pojem „logistická podpora“, který zřejmě vznikl bez většího logického uvažování.

Dalším příkladem nevhodnosti používání pojmu, podle mého názoru, je „podpora přesunu“. Dříve jsme měli „týlové a technické zabezpečení přesunu“. Každý věděl o co se jedná, co má dělat a co od tohoto zabezpečení očekávat. Proč to měnit?

Často se nám v dokumentech objevuje pojem „defence support division“ (DSD). Tzv. znalci angličtiny jej suverénně překládají jako „divize obranné podpory“. Položme si otázku, zda je to správné. Co to vůbec je obranná podpora? Snad jen gramaticky správný překlad, z hlediska významového to postrádá smysl. Jsem vyučený pěšák, přes průzkum a vědu jsem to dotáhl do důchodu, ale obranná podpora mi nic neříká.

Další otázka - mezinárodní vojenský štáb NATO se skládá z divizí? Takové nesprávné pojmenování ovšem najdete v brožuře, vydané k 50. výročí založení NATO - vydala Informační a tisková kancelář NATO. Nic takového se nikdy nepoužívalo [1].

Měli bychom hledat takové pojmy v organizační struktuře, které nám jsou srozumitelné, jako např. u našeho GŠ: sekce-odbor-oddělení. V AAP-4 se uvedený pojem DSD (defence support division) také používá, a to u zkratk AIR, LAND, NAV, PPS, vždy ve spojení s vyzbrojováním. Příklad toho pojmu dosud vycházely spíše z funkce a hodnoty toho, kdo tohoto pojmu používal, než aby se jednalo o objektivní přístup. Nabízím možné řešení: sekce vyzbrojování (odbory pro plánování, výzbroj letectva, pozemních sil a námořnictva). Zde by mohli přispět radou ti, pro které je Brusel druhým domovem.

Máme také pojem C3 ve dvou variantách:

- a) command, control, communication
- b) consultation, command, control

Vyvstává otázka, kterou variantu a kdy používat, když bude pouze zkratka C3. Jednu úvahu jsem si přečetl v jednom z vojenských časopisů. Druhá varianta se používá na nejvyšších stupních velení, kde se problémy konzultují, obsahuje tedy vojensko-politický aspekt. První varianta se používá na nižších stupních, kde se již velí. Úvaha jistě není špatná. Je tomu tak skutečně?

Vyskytuje se nám řada dalších anglických slov, která se do češtiny překládají všemožnými způsoby. Ukažme si opět nějaké příklady:

■ POLICY – politika, taktika, postup, metoda, zásady

Praxe: politika odminování, krevní politika, velitelská politika, politika budování zákopů a mnoho dalších politik. Nebyla by lepší slova z prvního řádku?

■ POSITION – pozice, poloha, postavení, funkce

Praxe: pozice letadla, pozice pozorovatele, pozice uklízečky atd.

■ MISSION – mise, posláním, úkol většího rozsahu

Praxe: střelecká mise vrtulníku? Co takhle plnění letového úkolu?

■ SNIPER – odstřelovač

Praxe sdělovacích prostředků: ostřelovač - tedy člověk, který neumí střílet a spíše nahání strach svým počínáním se zbraní, případně hráč šipek. To však do vojenství nepatří.

Máme celou řadu dalších výrazů, kde doslovný překlad určitě není to nejvhodnější řešení. Např. „rolující plán“ (plánování není nic nového, ale dříve jsme nikdy nerozložili), „iniciální rozkaz“ (vždy se uváděl rozkaz k zahájení činnosti), „sponzor“ (v dokumentech NATO je tak označován orgán, který za něco odpovídá - viz francouzská verze AAP-4).

Více než deset let se jezdí do různých zemí, kde je jedním jazykem angličtina. Za tu dobu se hodně pokročilo ve znalostech angličtiny, ale jaksi se zapomnělo na češtinu. A tak se život usnadňuje tím, že jednoduše do češtiny vkládáme anglická slova. Ať jde již o zmíněné komunikace nebo o řadu dalších, jako centrum, draftování, interface, promulgování, apgrejdování, transport apod.

Tento postup vede k vytváření jazykového novotvaru, který lze označit pojmem „čengličtina“. Jde o češtinu, která je protkána anglickými slovy. Uživatelé tohoto prostředku projevují svoji nadřazenost, a tím jako by dávali najevo, že lidé neovládající angličtinu jsou méněcenní a zbyteční? Tento proces není jen naším problémem. K tomuto pojmu mne inspiroval článek v Německých listech (vychází v Lidových novinách). Spřízněná duše německá tam kritizuje nadměrné požívání anglických slov v němčině tam, kde lze používat pojmy vlastní. Nazvala to „dengliš“.

Globalizace ve všech oblastech společnosti se musí projevit i v terminologii. Tomu se nezabrání. Nemám nic proti tomu, když se používají anglická nebo jiná cizí slova tam, kde jsou vhodná a srozumitelná pro všechny (nebo aspoň pro většinu). Ale není potřebná tam, kde se používá násilně a zbytečně.

Při překladech je potřebné více používat encyklopedie, naučné slovníky a další pomůcky, které usnadňují nalezení vhodných českých slov a poskytnout pomoc k jejich správnému používání [2].

Terminologie se samozřejmě týká i češtiny. Můžeme se pozastavit nad českým slovem „pracoviště ochrany informací“ (POI). Dříve to byla spisovna, kde obsahem práce byla manipulace se spisy, dokumenty (jinak řečeno s nosiči informací) a žádné informace nechránila. V současné době POI také žádné informace nechrání, pouze stejným způsobem manipuluje s nosiči informací. Důležité je, že má honosný název. POI by nemělo mít právo např. otevírat diskety, CD-ROM a pročítat tam uložené informace, neboť jim to nepřísluší. Z druhé strany POI ani neví, zda disketa nebo CD-ROM vůbec nějaké informace obsahuje. Co tedy vůbec chrání? To zase někdo vymyslel skutečně český název.

* * *

Po analýze má následovat návrh na řešení. Terminologie by měla být plně v kompetenci výboru pro vojenskou terminologii jako poradního orgánu rady pro standardizaci. Z těch několika málo ukázek je patrné, že výbor má rozsáhlou možnost, jak se v praktické činnosti uplatnit.

Poznámky:

1. V Příručce NATO (Úřad pro tisk a informace Brusel, Evropské informační středisko Univerzity Karlovy, rok vydání 1995) je tento výraz přeložen jako „správa“: zpravodajská správa, operační správa, správa pro logistiku a zdroje. Kritizovaná Příručka NATO, vydání k 50. výročí (česká verze D&D PRINT s.r.o. Praha) je z r. 1999. Proč si její překladatel (překladatelé) nejprve nezjistili, zda už někde nebyly tyto termíny přeloženy? Tak se to totiž obvykle dělá.
2. Touto problematikou, spolu s dalšími příklady nesprávných překladů, se také poměrně podrobně zabývá článek pplk. Ing. Jaroslava Stojana: První terminologická konference, ve VR 2/99.

Problémy reformy obrany jsou dnes pro všechny evropské země velké a naléhavé zároveň. Pro země střední a východní Evropy, s dědictvím Varšavské smlouvy či sovětským, jsou mimořádné, a čím menší země, tím obtížnější je jejich řešení. Tento problém je fakticky natolik akutní, že potřeba věnovat mu větší pozornost musí být okamžitě uznána.

*Chris Donnelly,
zvláštní poradce NATO pro otázky střední a východní Evropy
NATO review (české vydání), léto-podzim 2000*